

Julija A. Sozina
Moskva

UDK 821.163.6.09-31"1986/1990"
:316.75(497.4)"1945/1990"

POSKUS ODDALJEVANJA SLOVENSKEGA ROMANA OD IDEOLOGIJE PRED OSAMOSVOJITVIJO

Odrekanje pisateljev politiki, izražanju ideološke angažiranosti ali neangažiranosti v resničnem življenju, poskus biti objektivni do tistih, ki so za ali proti, želja s pomočjo vrhuncev svetovne književnosti, filozofije, religije, znanosti, ne nazadnje pa z mistiko premisliti in razumeti, kaj se godi, so postali idejne značilnosti slovenskega romana v času pred osamosvojitvijo. V članku je poskus odmika slovenskih avtorjev od tradicionalnega sistema vrednot prikazan na primerih romanov F. Frančiča, J. Snoja, A. Blatnika, M. Rožanca, D. Rupla, V. Žabota, A. Moroviča in B. Bojetu (1986–1990). V njihovih delih se utelesi začetek preobrazbe sistema duhovnih koordinat, ki odlikuje narod kot samostojno, samobitno celoto. Ta začetek temelji na iskanju jedra nacionalne samozavesti, na obnavljanju interpretacije tradicije, na razumevanju nujne mnogoličnosti človeškega sveta, ki ima veliko pomenov.

sodobni slovenski roman, nacionalna samozavest v književnosti, Slovenci pred osamosvojitvijo

The authors' refraining from politics, expressing their ideological involvement or the lack of it in real life, an attempt to be objective to people regardless of the side they take, the authors' desire to reflect on and understand the events with the help of the most prominent works in world literature, philosophy, religion, science, and with mysticism, became the ideological characteristics of the Slovene novel before the secession. The article presents the attempt of the Slovene authors to move away from the traditional system of values, i.e., on the examples of the novels by F. Frančič, J. Snoj, A. Blatnik, M. Rožanc, D. Rupel, V. Žabot, A. Morovič, and B. Bojetu (1986–1990). Their works epitomize the beginning of the transformation of the system of spiritual coordinates that distinguish the nation as an independent, original entity. This beginning is based on the search for the core of national consciousness, on restoration of interpretation of the tradition, and on understanding of the indispensable multiformity of the human world that is polysemantic.

contemporary Slovene novel, national consciousness in literature, Slovenes before secession

70. in 80. leta 20. stoletja v razvoju književnosti južnih Slovanov Galina Jakovlevna Iljina imenuje čas »punta vsebine«, ki se je razvil iz »punta oblike« 50. in 60. let. »Punt vsebine« je posebej značilen za sodobni slovenski roman, v katerem se je utelesil odnos pisateljev – avantgarde slovenskega duha – do tedanje resničnosti. Njihovo načelno stališče glede mnogih za posameznika in družbo bolečih vprašanj je postalo trdna opora za zgodovinske spremembe v začetku 90. let.

Idejne značilnosti slovenskega romana pred osamosvojitvijo zaznamuje odrekanje pisateljev politiki, izražanje ideološke angažiranosti ali neangažiranosti v resničnem življenju, poskus biti objektivni do tistih, ki so za ali proti, želja s pomočjo vrhuncev svetovne književnosti, filozofije, religije, znanstvenih dosežkov zgodovine in celo biologije in matematike, kot na primer Zupan v *Levitano* (1982), ne nazadnje pa z mistiko premisliti in razumeti, kaj se godi. Na mesto idej, za katere se je treba boriti, so prišle ideje, ki jih je mogoče uresničiti v samem sebi, v svojem notranjem svetu in le z besedo nakazati drugim pot k njim.

Romani so kljub različnosti literarnih metod, po katerih so nastali, prepojeni s problematiko stalne povezave oblasti in človeka, s problematiko družbe, okužene z dehumanizacijo, ki ne spoštuje človeškega dostojanstva in noče skrbeti za posameznike, ki so obsojeni na nerazumevanje in samoto. Romana *Resničnost* (1972) in *Prišleki* (1984–1985) Lojzeta Kovačiča, avtobiografske romane Vitomila Zupana in Marjana Rožanca, *Galjot* (1978) in *Severni sij* (1984) Draga Jančarja, *Gavžen hrib. Roman o vojnem otroštvu* (1982) Jožeta Snoja (in veliko drugih) odlikuje intelektualno-filozofska usmerjenost, zanimanje za družbeno-psihološke in npravstveno-filozofske probleme, napeto pričakovanje bodočih sprememb (gl. Sozina 2000). Pisatelji hrepenijo po medčloveških odnosih, v katerih ni sledi »od zunaj« prinesenih ideologij,¹ kar v veliki meri vpliva na preobrazbo sistema vrednot sodobne slovenske družbe.

Kot posledica oddaljevanja književnosti od »ideologizirane« umetnosti in kot posledica etične usmerjenosti k popolni svobodi posameznika se pojavijo literarne osebe, katerih individualnost ne le da nasprotuje kanonom tedaj še obstoječe federativne zveze republik, marveč tudi začenja dvomiti o nekaterih humanističnih tradicijah, ki so bile do tedaj del npravstvene in estetske zavesti, ideologije slovenske inteligence. Ta tendenca je posebej značilna za obdobje zadnjih petih let pred osamosvojitvijo.

Leta 1986 sta nastali deli dveh popolnoma različnih slovenskih pisateljev, Jožeta Snoja (roj. 1934) in Franja Frančiča (roj. 1958): romana *Fuga v križu* in *Domovina, bleda mati*, ki sta zaznamovala novo stopnjo razočaranja nad vrednotami, ki so se zdele do tedaj neomajne – poudarila občutek brezizhodnosti ter tragedijo psihičnega samouničevanja in samoironije.

Frančič je za epigraf v svojem romanu izbral znano frazo o dobrodelni ljubezni do sovražnikov iz Evangelija svetega Mateja; glavna oseba je v nasprotju z vsem svetom in predvsem v nesoglasju s samo seboj. Noče se spominjati preteklosti in misliti na prihodnost, obeh se boji. Vzrok notranje disharmonije Janija Frančiča (tako se imenuje glavna oseba, kar kaže na prvine avtobiografskosti) je, kot je videti iz njegove zgodbe, družbena ideologija, ki pripravi posameznika, da sprejme obstoječe nepravilnosti sveta, katere važen del je tudi evangelijsko besedilo. »Ne mi lagat,« vzklikata mlad fant, ki ostro dojema vsako laž, in skupaj z njim avtor.

¹ Pojma »ideologija« ne razumemo kot ozke politične doktrine, temveč na splošno kot sistem vrednot.

Človek se mora sprijazniti in tudi sam postati delček sistema, lahko pa se izogne vlogi, ki mu je namenjena, in postane odpadnik, izobčenec, nič.

Med značilnosti Frančičevega romana je Denis Poniž uvrstil »gnus, s katerim si avtor reproducira svoj že minuli čas« (Poniž 1986: 90). Beseda »gnus« zelo natančno izraža notranje stanje človeka, ki se zave svojega strahu pred življenjem in ne vidi perspektive zase. »Nobenih velikih ciljev in idealov. To so pobrale že generacije pred nami,« ugotavlja Frančičev pripovedovalec (Frančič 1986: 13). Gre za notranje stanje človeka, ki nikomur in ničemu več ne verjame, človeka, ki ga silijo

postati kos mesa in mišic brez možganov, ki zna ubogati na krike povelj, ti si še nezdresirana žival, ti si robot, ki mu bodo naslednje mesece vstavili programirano kartico, ti boš eden izmed mase, s katero lahko počnejo, kar se jim zljubi, lahko bodo lajali nate, te zapirali, pljuvali, plazil boš na njihovo povelje, blaten in usran boš, marširal boš v dežju, ponoči boš stražil, postajal boš pravi moški, močan, trd, zanesljiv, ubogljiv, pravi moški, z jeklenimi jajci, velikan boš (Frančič 1986: 50).

Glavna oseba se s pomočjo alkohola poskuša iztrgati iz resničnosti in ujetosti v svoje misli.

Stopnje povečujočega se odtujevanja glavne osebe od resničnosti so označene z načinom pripovedovanja v posameznih delih romana. Prvoosebni pripovedovalec iz *Tempa* se zamenja z drugoosebni pripovedovalcem iz *Domovine, blede matere*. V tretjem delu romana, *Senčnih časih* pa se pojavi neka tretja oseba, ki ugotavlja: »vsa kemija in vse zapijanje mu ni prineslo pozabljanja in spanja« (Frančič 1986: 68). Iz besed vseh treh pripovedovalcev odsevata avtorjeva ironija, ki je postala značilnost odnosa sodobnega človeka do sveta, in obenem njegova vseobsežna ustvarjalna energija, ki je nujno potrebna za celovitost umetniške podobe literarne osebe. Ta energija postane proti koncu romana tudi lastnost glavne osebe:

Neka nevidna moč, porojena iz blaznosti in samote, iz tavanja in iskanja, iz žalosti in hrepenenja je rasla v njem, rasla in rasla, samodejno, a z vsakim dnem. (Frančič 1986: 71.)

Motiv mesa z največjo močjo odmeva tudi v Snojevem romanu *Fuga v križu*, v katerem je glavna oseba norec; ta sprejema zgodovino Slovencev kot krvavo pot črede, ki je vedno hrana za topove. Zblaznel je po umoru lastnega brata med 2. svetovno vojno. V svoji blaznosti pa se zave:

V resnici [...] so nasprotja [...] po eni strani silna, velikanska in še zmeraj nepremostljiva, a po drugi smešno nična in v tej ničevi ničnosti sproti izničevana – kakor pač pogledaš – in zaplet je takoj tu!« (Snoj 1986: 204.)

Pri pripovednem ubesedovanju avtorske koncepcije romana se uporablja (kot literarni način) združevanje različnih elementov, včasih tudi popolnoma nasprotujočih si, v posebno idejno celoto. Ta postopek je znan že pri prejšnjih Snojevih delih, npr. v romanu *Gavžen hrib* (prim. Sozina 2000: 16–17, 2002a: 213–215). V skladu s pisateljevo zamisljivo osrednje osebe delujejo skupaj, zato so vsi ostali liki

prikazani skozi prizmo njihovih medsebojnih odnosov in živijo v soodvisnosti z njimi.

Bratomorni konflikt med domobranci z imenom Boga na ustih in partizani s komunisti na čelu se je združil v liku J. Visarionoviča Kristusa:

Božansko se zabavam, namreč, ko se poigravam z mislijo, ali sem, ali nisem. Če – recimo – hočem, da sem, ste – če nočem, da sem, niste. Ker pa jaz, ki sem vaš Kristus kralj in Josip Visarionovič Stalin v dvojedini osebi [...] Jas sem SIN, ki ga pošilja v odrešenje OČE, in sem ON, ki ga pošilja grešit. (Snoj 1986: 7–8, 11.)

Glavna oseba v romanu piše knjigo *Vseslovenske Kuharske Bukve (priboljškov)* ali VKB(p), po asociaciji na rusko Kratko zgodovino VKP(b), ki se je v slovenščini pojavila med 2. svetovno vojno, leta 1943. Ta knjiga naj bi zbirala in priporočala različne načine uporabe človeškega mesa, ki bi olajšali zgodovinsko delo živečim in prihodnjim politikom.

V *Fugi v križu* in *Domovini, blede materi* se tragedija in farsa povežeta v en sam glas bolečine in samote ter posebne duhovne mōre, izražata pripravljenost boriti se z mlino na veter in obenem željo po pozabi. Obe glavni osebi hrepenita po svoji materi domovini, ki je v resnici postala mačeha.

Absurdnost nekaterih humanističnih idej, s katerimi se je še pred kratkim hranila sodobna človeška civilizacija, razkriva Andrej Blatnik (roj. 1963) v *Plamenicah in solzah* (1987), postmodernističnem romanu z elementi utopije, v katerem je upovedena podoba »idealnega« socialnega reda. Antiutopična podoba družbe, ki je vsakemu posamezniku omogočila enakopravnost in enakovrednost, uničuje pa njegovo individualnost in uživa v ognju vojne, ter usoda pisatelja Konstantina Wojnovskega, ki želi opisati svet in zato želi, da se ta svet neha spreminjati, kažeta, da hierarhija idej in vrednot, ki jo je človek zgradil v svoji zavesti, včasih ostane le fantom. Čeprav se Wojnovski iz »idealističnih« razlogov poskuša dvigniti nad življenje človeštva, mu uspe obvladati le ženske.

Ena od značilnosti (anti)utopične literarne zvrsti je prikazovanje stanja družbe. Blatnikov roman je napisan v sorazmerju s sodobnostjo v najširšem pomenu besede, v njem ni upoštevana le mentaliteta Slovenije ali celo vse tedanje Jugoslavije, ampak tudi vseevropska in ameriška mentaliteta (podrobno o posebnostih in značilnostih Blatnikovega romana gl. Sozina 2002c).

V *Plamenicah in solzah* je opazna misel, ki je postala idejna nit tudi Snojevih romanov: da enopolni svet ne more obstajati in bankrotira; ostane prvotni dualizem življenja, kar pomeni, da dobro brez zla ne obstaja in *vice versa*.

Istega leta je pri Cankarjevi založbi izšel *Markov Evangelij 1/8* Marjana Rožanca (1930–1990), v katerem se prepletajo prvine političnega, detektivskega in ljubezenskega romana. Glavna oseba romaneskne zgodbe je minister za notranje zadeve, član slovenske republikanske vlade Ivan Kelvišar. Roman se začne z eno od sej vlade, na kateri politiki obravnavajo probleme prihodnosti slovenskega naroda in njegovih kulturnih potreb, z drugimi besedami – iščejo načine, kako ostati čim

dlje na oblasti. Kelvišar dobi nalogo čim prej raziskati ukradeni sestavni del slike, likovne mojstrovine iz narodne kulturne dediščine, na kateri so prikazane podobe iz Evangelija svetega Marka. Ko nenadoma preide od diskusij in službenih opravkov k ljubezni, se spremeni njegov etični lik, se pravi njegov notranji vrednostni sistem. Nepričakovana ljubezen močno vpliva nanj in na njegove odločitve, sploh ko se znajde pred moralno izbiro – ko se mora na primer odločiti, kaj narediti s svojo lastno hčerjo, ki so jo ujeli pri kraji. Pri pripovednem ubesedovanju lika glavne osebe se v Rožančevem romanu prepletata eros in politika – v funkcionarju se skriva človek z vsemi svojimi vrlinami in napakami.

Problematiko oblasti, ki spremeni človeka v mehanizem, delujoč po pradavnem scenariju, razvija roman *Levji delež* (1989) Dimitrija Rupla, v katerem je uporabljen znani siže razdelitve plena med živalmi (Ezop, La Fontaine, Krilov idr.). Predmet delitve spet postane »pravica« do odločanja o usodi naroda, večno vprašanje oblasti, nerazrešljiva opozicija vladarjev in upornikov, ki včasih sami postanejo funkcionarji. To splošno vprašanje je aktualizirano s slovenskim nacionalnim vprašanjem.

Roman temelji na karantanskem mitu in basnih, ki jih je Ezop imenoval miti. V knjigi basni in v *Krstu pri Savici*, ki ju glavna oseba v romanu najde v arhivu, je uprizorjena nova ironično-razuzdana varianta dogodkov sodobnosti in tisočletne preteklosti. Ob norčevanju iz nacionalnih svetinj (npr. Prešerna in njegove pesnitve) so v romanu vidni tudi neblagglasni motivi, ki baje prevladujejo v slovenskem značaju. Glavna obtožba avtorja, ki imenuje svoj narod »družbeni kuriozum«, leti na »konvertibilnost«, »prilagodljivost«, ki je podobna trdoživosti smrtonosnega virusa AIDS (Rupel 1989: 144, 217).

V romanu se odraža kulturnozgodovinski kontekst, ki je značilen za sodobnega visoko izobraženega Slovenca. Za ponazoritev sodobnega nacionalnega kolorita avtor uvaja v besedilo imena okoli dvajset pesnikov, pisateljev, javnih delavcev, ki so postali neločljiv del slovenske samozavesti (npr. Trubar, Prešeren, Cankar, Kocbek idr.). Vendar je z razvojem informacijskih medijev ta kontekst prenehal biti le lokalni, omejen z nacionalnokulturnimi in geopolitičnimi okviri. Aktualni so širši, vseevropski okviri, kar je tudi pokazano v romanu. Omenjeni so spomeniki pismenosti, mojstrovine svetovne književnosti, filozofska dela, znanstveni članki, seveda njihovi ustvarjalci pa tudi politična in kulturna imena, ki so nekdanj igrala in zdaj igrajo glavne vloge v človeški zgodovini.

Pisatelj poskuša pahniti s prestola vsakršne ideološke klišeje in ne prizanaša niti nacionalnim svetinjam. Hkrati roman *Levji delež* kaže, da Konec lahko postane Začetek in tudi narobe, destrukcija običajnega sistema vrednot lahko odpre pot k novi, višji ravni nacionalne samozavesti (podrobneje Sozina 2002b). Čeprav pisatelj zanika »velike zgodbe«, ki so se jih po njegovem Slovenci prenasitili, in išče odgovore na postavljena vprašanja ne le v slovenski, ampak tudi v drugih evropskih kulturah, njegov roman lahko ocenjujemo kot zelo nacionalno delo.

Ozračje romana *Stari pil* Vlada Žabota (roj. 1958), ki je izšel leta 1989, bi lahko označili kot hude sanje, v katerih prevlada težko vzdušje nerazumevanja pravil igre,

ki zadoščajo večini. Življenje Kalmana, glavne osebe romana, se postopoma obraste z legendami, ki si jih izmislijo drugi, in ne more več izstopiti iz njihovega začaranega kroga. Helga Glušič ocenjuje Žabotovo romaneskno zgodbo v svoji zadnji knjigi takole: »usoda begajočega človeka, ki ga preganjajo spominske podobe, prividi in slutnje, še posebej v pijanskem stanju in v deževni noči v bližini močvirja in reke, kamor ga vodi neznana sila« (Glušič 2002: 289).

Kalman posluša tri tragične izpovedi iste ženske (Lucije), ki so popolnoma različne, združuje jih le močan duh Erosa in Tanatosa, ki se mu podredi tudi glavna oseba. Ob koncu se mu zazdi, da je ženska njegova sestra Lučka, ki je že zdavnaj mrtva. V Žabotovem romanu se ideologija popolnoma razblini, ostaneta le prvinska čuta človeške narave – spolna sla in strah pred smrtjo. V romanu odseva človekova duševna utrujenost od vsakršnih idej, legend in pogojnosti:

In Kalmana je obhajal topel občutek, skoraj raznežil se je bil ob misli, kako lepa je vas, kadar spi – kadar spe vse zgodbe, ki so se bile nabrale okoli zidovja, po tihih doličih, po senikih, pod starimi orehi in loščicami, in se dogajajo sanje, tihi čar, tiha blagost skrbi in brezskrbnosti, žalosti in veselja, strahov in upanja, ljubezni in sovraštva in rojstev in smrti (Žabot 1989: 105).

Toda človek ne more obstajati brez nekega notranjega reda v pojmi in idejah, v čemer se razlikuje od živali. Ko izgubi ta red, umre, kot umre glavna oseba *Starega pila*. Kalmana odnesejo rečne vode, ki v romanu pomenijo mejo med zemeljskim in posmrtnim, onstranskim življenjem. Ta simbol je tradicionalen za razne mitologije.

Obstoječega sistema vrednot prav tako ne sprejema glavna oseba avtobiografskega romana *Bomba la petrolia* (1989) Andreja Moroviča (roj. 1960). Zato poskuša najti sebe in svoje mesto v undergroundu. Zapor, mamila, izgon iz Nemčije, vojska, simulacija bolezni, konflikti z oblastmi, erotika, glasba, potovanja po tujih deželah, vključno z Avstralijo, in spet domov so nepopoln seznam blodenj glavne osebe, ki je vržena v brezdušni svet realnosti in svet svojega fizičnega telesa, razbit, polomljen, razkosan na samostojne delčke. *Bomba la petrolia* je »zgodba o razumevanju vsega, kar je posamičnemu človeku v tem svetu mogoče izkusiti in preživeti, tudi tistega, kar je zanj popolnoma brezumno, kar mu je najbolj odvratno in sovražno« (Andrej Inkret v Morovič 1989: ovitek).

Besedilo je polno ironije in celo sarkazma v odnosu do resničnega sveta in lastnega življenja. Značilno je, da pripovedovalec in obenem glavna oseba, ko govori o sebi kot o »razcapanem, brezbožnem nihilistu anarho nestabilno elementarnem« (Morovič 1989: 156) in podobno, uporablja besede iz obstoječe hierarhije pojmov in ne ponuja nič novega. Podobno sprejemniku zbira v sebi vizualne in zvočne signale in jih prenaša bralcu, ki jim mora samostojno postaviti naglase. Tako vključi v svojo igro še bralca, ki mu je ta hierarhija običajna. Po drugi strani ima roman veliko zanimivih, nepričakovanih in svežih tropov, npr.: »osamljenost [...] oglasi se s komaj slišnim hlipanjem«, »lenobni razum se še vedno valja v razlitem akvarelu« ali »udobno se razšopiriti na naslonjaču vcepljenih navad« (Morovič

1989: 27, 29). Poskus glavne osebe, da bi odvrгла ideologijo, se v romanu razkrije kot nemogoč. Pripovedovalec ugotovi:

Resnica je bila bolj žalostna. Govorila je o naši nezmožnosti pljuniti na refren dresurne tradicije iz otroštva, o nepripravljenosti stopiti iz steznika navad in predsodkov. Zeleno jabolko ali sliva, včasih ju poglodajo črvi in ptiči, še preden padeta nedaleč od drevesa. Odkorakati iz lastne kože, to so bile pastelne sanje. Kopice gnile besedne otave. Funkcionirali smo v skladu z Newtonovimi in kopernikanskimi zakoni, čeprav smo prisegali na kvantno fiziko in njene posledice. Očitno sem si bil ves čas govoril, nemogoče je mogoče, kot kakšen reklamni papagajček (Morovič 1989: 88).

Vendar je mogoče, kar potrjuje slovenski roman pred osamosvojitvijo, delno spremeniti obstoječo tradicijo, razkriti nezmožnost zastarelih idej, jih obnoviti in posejati semena novih. Prav tako glavne osebe romana Berte Bojetu (1946–1997) *Filio ni doma* (1990) ne poskušajo razrušiti ideologije, vladajoče na otoku, kamor jih zanese nevihta, temveč si prizadevajo počasi prestaviti poudarke. Alojzija Zupan Sosič v študiji, posvečeni sodobnemu slovenskemu antiutopičnemu romanu, poudarja, da zaznamuje vse tri glavne osebe romana (Heleno Brass, njeno vnukinjo Filio in njenega posinovljenca Urija) »humano poslanstvo spreminjanja okolja in sebe (ali vsaj želja po tem) v boljše« (Zupan Sosič 2000: 249).

Sistem pravil, ki uničuje individualnost otočanov in temelji na dejanju posilstva, tako fizičnega kot moralnega, si je izmislil neki vladar s celine, mogoče pod vplivom modnih filozofskih tokov svojega časa. Danes utopizem imenujemo intelektualna bolezen, ki se je prijela človeške civilizacije v drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja. Da se zgodba romana dogaja prav v tem času, dokazuje na primer omemba tramvaja (Bojetu 1990: 52). Otoški sistem je popolnoma absurden, kar dokazuje sama narava, ljudje se izrodijo:

»Tovarna doli,« je pokazal proti Spodnjemu mestu, »ne zmore pošiljk, komaj še shajam, ker ni ljudi, ki bi zmogli delo. Bebasti so in nesposobni ali pa bolni in bežijo.« (Bojetu 1990: 101.)

V žensko Gornje mesto prinese Helena naravno človeško toplino, ki je za mnoge njegove prebivalke že pozabljena ali celo neznana. Postopoma (morda prepočasi) se vračajo v njihovo življenje medsebojna pomoč, ko skupaj prenavljajo stanovanja, nekaj podobnega solidarnosti, ko začnejo delati pralnica, šivalnica in kuhinja, ter celo tiha sreča, na katero si po dolgih letih spolnih odnosov po urniku z neznanimi moškimi niso upale pomisliti, ko je kateri od njihovih ljubih na primer povedal: »Zdaj bom pogosto prihajal in samo jaz. [...] Poveljnik je popustil [...]. Eni še norijo, bodo že razumeli.« (Bojetu 1990: 116.)

Poleg tega pokaže Berta Bojetu v svojem romanu, da glavni npravstveni problem ni v družbenem sistemu, temveč v človeških glavah, v nesposobnosti za duhovno svobodo, ker tega ni mogoče spremeniti v enem hipu. Filio in Uri, vzgojena v takšnem zadušljivem ozračju, morata samostojno iskati vsak svojo pot ter bežita z otoka na celino. Glavne osebe za življenje ne potrebujejo popolne svobode, ki jo je

nemogoče dobiti takoj, temveč človeško toplina in prijateljstvo; ni jim pomembna oblast, ampak spoznanje, ne zunanja lepota, ampak poduhovljenost.

Popolnoma zbežati iz tradicionalnega sistema vrednot ni uspelo nobenemu od slovenskih romanopiscev, zato lahko govorimo le o poskusu bega. Vendar se v njihovih delih rojeva začetek preobrazbe sistema duhovnih koordinat, ki odlikuje narod kot samostojno, samobitno celoto. Ta začetek temelji na iskanju jedra nacionalne samozavesti, na obnavljanju interpretacije tradicije, na razumevanju nujne mnogoličnosti človeškega sveta, ki ima veliko pomenov. Mogoče je tudi to imelo svojo vlogo pri osamosvojitvi in rojevanju nove slovenske države. Vsaj majhna prerazporeditev poudarkov v družbeni ideologiji, ki je uspela slovenskim pisateljem, je Slovincem pomagala izogniti se vojni, v katero so se zapletle druge nekdanje jugoslovanske republike. To niso bile le srečne okoliščine, ampak tudi zrelost naroda in njegovih duhovnih voditeljev, to je književnikov in umetnikov nasplah, ki je pripomogla k notranji pripravljenosti za pomembne odločitve.

Viri in literatura

- Andrej BLATNIK, 1987: *Plamenice in solze*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Berta BOJETU, 1990: *Filio ni doma*. Celovec – Salzburg: Založba Wieser.
- Franjo FRANČIČ, 1986: *Domovina, bleda mati*. Ljubljana: Književna mladina Slovenije.
- Helga GLUŠIČ, 2002: *Slovenska pripovedna proza v drugi polovici dvajsetega stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Andrej MOROVIČ, 1989: *Bomba la petrolia*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Denis PONIŽ, 1986: Med svinčenimi časi in sanjami. V: Franjo Frančič: *Domovina, bleda mati*. Ljubljana: Književna mladina Slovenije. 87–94.
- Marjan ROŽANEC, 1987: *Markov Evangelij 1/8*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Jože SNOJ, 1986: *Fuga v križu*. Maribor: Obzorja.
- Julija A. SOZINA, 2000: *Словенский роман 1970–1980-х годов (типы героев, автор и герой)*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Москва: МАКС Пресс.
- – 2002a: Avtor in glavna literarna oseba v slovenskem avtobiografskem romanu sedemdesetih in osemdesetih let 20. stoletja. *Slavistična revija* 50/2. 199–217.
- – 2002b: Отражение общеевропейского культурного контекста в романе Д. Рупела «Львиная доля». *Славянские литературы в контексте истории мировой литературы (преподавание, изучение)*. Информационные материалы и тезисы докладов международной конференции. Москва: издательство Московского Государственного университета им. М.В. Ломоносова. 84–87.
- – 2002c: Постмодернизм в романе Андрея Блатника «Факелы и слезы». *Утопия и утопическое в славянском мире*. Москва: Издательство Степаненко. 180–188.
- Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2000: Ptiči, hrošči in androidi v smaragdnem mestu (sodobni slovenski antiutopični roman ob koncu stoletja). *36. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ur. I. Orel. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 243–257.
- Vlado ŽAVOT, 1989: *Stari pil*. Ljubljana: Cankarjeva založba.